

Over in lanen nestelende en ratelende Wespendieven *Pernis apivorus*

Hans Potters

Broedende Wespendieven worden over het algemeen geassocieerd met grote bosgebieden en dat is uiteraard niet ten onrechte. Het gros van de paren verkiest namelijk bosrijke terreinen met een oppervlakte van tenminste enkele honderden hectaren. Zo nu en dan vinden er broedgevallen plaats in kleinere eenheden met als minimum 15 ha in Groot-Brittannië (Roberts & Law 2014) en 5 ha in Duitsland (Kostrzewa 1998).

Nestbouw in lanen

Zelf stelde ik in het westen van Noord-Brabant tot tweemaal toe een succesvolle Wespendief vast die nestelde in een smalle strook Corsicaanse dennen *Pinus nigra maritima* ter grootte van amper 1 ha. De broedplaats lag echter maar zo'n 500 m verwijderd van een flink landgoedbos.

Het optreden van nestbouwactiviteiten door de soort in lanen is voor zover mij bekend nog niet eerder beschreven. Nochtans heb ik dit verschijnsel in de regio Bergen op Zoom/Roosendaal al tweemaal geconstateerd. Dat gebeurde voor het eerst op 11 augustus 2013. Die dag stootte ik uit een rij met zomereiken *Quercus robur* langs een zandpad, gelegen te midden van maïsakkers en graslanden op ruim een kilometer afstand van het dichtstbijzijnde boscomplex, in de gemeente Zundert, twee Wespendieven op. Of het vogels van verschillend geslacht betrof kon niet worden bepaald. Beide vlogen weg in noordelijke richting en keerden na een uur wachten niet meer terug. Nadere inspectie van de plek waar ze de laan hadden verlaten, leverde al snel een recentelijk opgebouwd nest (takken met lichtgekleurde breukvlakken) 12 m hoog op dat was bedekt met een laag verse eikenbladeren. Mogelijk diende een oude constructie van Zwarte Kraai *Corvus corone* of Buizerd *Buteo buteo* als fundering. Ofschoon alleen waarnemingen vanaf de grond plaatsvonden, was de aanwezigheid van jongen, gezien het ontbreken van donsjes en de geringe honkvastheid van de Wespendieven, niet aannemelijk. Voor de zekerheid werd de situatie twee weken later nogmaals gepolst maar er werd niets verdachts meer gesignaleerd.

In 2018 was het opnieuw raak. Op 30 juli neusde ik 's ochtends rond in een door maïsvelden gedomineerd stuk cultuurland dat werd doorsneden door enkele, hoofdzakelijk uit zomereik opgebouwde lanen in de gemeente Rucphen. Nadat ik er een paar keer een lichtgekleurde en waarschijnlijk mannelijke Wespendief met donkere strepen op borst en buik laag had zien rondvliegen betrapte ik dit individu langs een pad waar zomereiken werden afgewisseld met lindes *Tilia* sp. De hoofdstammen van de lindes waren vanaf de grond zeer dicht begroeid met betrekkelijk korte zijtakken en

-takjes, een reactie van de bomen op eerder uitgevoerd snoeiwerk. Al rondscharrelend in één van deze lindes dook de Wespendif plots op een nest dat door de wirwar van takken nauwelijks zichtbaar was. Toen de vogel was gevlogen bekeek ik de boom in kwestie van nabij en wist inderdaad wat glimpen van een met groene bladeren belegd bouwsel op ongeveer 13 m hoogte op te vangen.

Om de omstandigheden beter te kunnen beoordelen werd de linde de volgende dag beklommen. Het nest, misschien oorspronkelijk een kraaienfabricaat, was rijkelijk voorzien van verse eiken- en lindebladeren terwijl aan sommige van die bladeren een donsje kleefde (zie Foto).

Aanwijzingen dat er eieren of kleine jongen op hadden gelegen ontbraken. De kans lijkt derhalve reëel dat er, net als bij het geval in 2013, van een serieuze broedpoging geen sprake is geweest. Wellicht handelde het in één of beide jaren om Wespendifven die een eerdere broedpoging op een andere plek hadden zien stranden. In termen van bosrijkdom lag de locatie van 2018 overigens minder geïsoleerd dan die van vijf jaar terug. Zo stonden er op een steenworp van het lindenest enkele kleine eiken- en populierenperceeltjes en bedroeg de afstand tot de rand van een 1140 ha groot bosgebied slechts 300 m. De terreinen in de omgeving van de twee nestplaatsen maakten qua wespendichtheid een bovenmodale indruk.

Bovenaanzicht van het wespendifvennest in de eiken-lindelaan, 31 juli 2018 (Foto: Hans Potters). *Honey Buzzard nest with lots of greeneries, 31 July 2018.*

De ratelroep: waarnemingen

De Wespendif die in 2018 in de laan met zomereiken en lindes werd aangetroffen, baarde tevens opzien door het feit dat-ie zich vocaal nogal roerde. De vogel die ik op 30 juli op het nest zag springen, uitte meteen daarna de zogenaamde ratelroep en hield dat minutenlang vol. Kennelijk gebeurde het als respons op de passage van een vergelijkbaar getekende (mannelijke?) soortgenoot. Terwijl ik na beklimming van de nestboom op de 31ste juli in een naastgelegen maïsveld van de inspanningen aan het bekomen was, hoorde ik de Wespendif vlakbij of op het bouwsel neerploffen. Meteen na de landing zette de vogel het weer op een ratelen maar er kon niet worden vastgesteld of dat opnieuw naar aanleiding van de verschijning van een tweede individu was. Ditmaal had ik mijn horloge bij de hand en klokte een roepduur van liefst 3 minuten en 29 seconden.

Het dermate lang aanhouden van de ratelroep komt vermoedelijk weinig voor. Glutz von Blotzheim *et al.* (1989) vermelden een lengte van maximaal 2 minuten. De term 'ratelroep' dekt mijns inziens overigens niet helemaal de lading omdat de gebezigde frequentie van de onderdelen waaruit de roep is samengesteld daarvoor aan de te lage kant ligt. In de literatuur (Cramp & Simmons 1980) wordt het geluid aangeduid als tikken (ticking-call) of vergeleken met dat van een stuk karton dat tegen de spaken van een ronddraaiend fietswiel wordt gehouden. Afhankelijk van duur en intensiteit waarmee de roep wordt voortgebracht vind ik het soms ook wel wat hebben van binnensmonds, havikachtig gekekker of het gepruttel van een stationair draaiende motor van een tractor in de verte.

Volwassen mannetje Wespendif (Tekening: Jan Brinkgreve). *Adult male Honey Buzzard.*

De ervaringen in juli 2018 brachten me ertoe nog eens wat veldnotities uit het recente verleden te raadplegen. In 2014 detecteerde ik ten zuidoosten van het dorp Schijf op 26 mei twee Wespendienven waarvan er één luid en duidelijk ratelde. Op diezelfde plek lokaliseerde ik ook een vers opgebouwd nest op 12 m hoogte in een grove den *Pinus sylvestris*. Bij daaropvolgende bezoeken werd de soort echter niet meer waargenomen en bleek het aangebrachte loof verdord. Een broedpoging kan geenszins worden uitgesloten maar succesvol was die dus zeker niet. In de buurt van Huijbergen ontdekte ik op 23 juni 2015 twee Wespendienven die uit een pluk zomereiken opstegen. Eén individu liet even de ratelroep horen. Het duo bestond uit een vrij licht exemplaar en een donkerdere vogel; of ze samen een paar vormden is evenwel onzeker. Exact drie weken later werd dit bosgedeelte grondig doorzocht doch een nestvondst bleef uit. Wel landde er tijdens het speurwerk pal voor mijn neus een lichtgekleurde, mannelijke Wespendief op amper 20 m afstand die vervolgens zijn verenkleed begon te verzorgen. Dit laconieke gedrag vormde het ultieme bewijs dat hier van een broedgeval geen sprake was. Verder werd op 8 juni 2017 een tweetal Wespendienven gezien en de ratelroep gehoord in de Rucphense Bossen (Hans Donkers) maar het ontbrak aan vervolgaarnemingen. Wel bevond zich in diezelfde omgeving een bouwsel in een grove den dat mogelijkwijs door deze vogels was gemaakt.

Discussie

Ontmoetingen met ratelende Wespendienven vinden relatief weinig plaats, zeker indien (zoals bij de beschreven gebeurtenissen) niet speciaal naar de soort wordt gezocht. Het heeft er evenwel alle schijn van dat dit type roep door individuen die geen eieren of jongen hoeven te verzorgen vaker en op een meer extraverte wijze wordt geuit dan door broedvogels. Vergeleken met bovengenoemde, vooral door toeval tot stand gekomen, waarnemingen van ratelende niet-broeders is dit roepgeluid tijdens *c.* 200 uur aan observaties (hoofdzakelijk verricht gedurende het late nestjongenstadium) bij bezette nesten naar verhouding slechts mondjesmaat opgetekend. Nu zijn succesvolle broedparen over het algemeen sowieso geen druktemakers, althans in de buurt van de horst. Exemplarisch was de situatie in 2018 op drie locaties waar respectievelijk 19, 20 en 28 uur werd doorgebracht binnen een straal van 30 m van het nest. Op twee broedplaatsen maakten, ondanks controles in ei- en/of nestjongenfase, de oudervogels totaal geen geluid terwijl op de andere alleen een enkele ‘flieuw’ werd genoteerd. In voorgaande seizoenen is de ratelroep wel met enige regelmaat bij een bewoond nest geconstateerd, maar die klonk steeds kort en ingetogen.

Hoewel zekere geslachtsdeterminaties van Wespendienven die een ratelroep produceerden schaars zijn, lijken voornamelijk mannelijke vogels hiervoor verantwoordelijk, iets wat door literatuurgegevens wordt bevestigd (Cramp & Simmons 1980). Duidelijk is in ieder geval wel dat het roeptype uitsluitend voor intraspecifieke communicatie wordt gebruikt. Verder schijnen alleen volwassen individuen dit geluid voort te brengen, al doet Bijlsma (1998) melding van een ratelende vogel in diens tweede kalenderjaar. Zelf heb ik de roep onder andere een

paar maal vastgesteld bij een prooibringende ouder. Welke betekenis het geratel heeft bij Wespendienven die niet broeden, blijft vooralsnog onbekend. Dient het te worden opgevat als antagonistisch gedrag of is het juist een poging tot paarbinding? Of komen beide mogelijkheden voor?

Dat er een zekere analogie bestaat met de ‘pit’-roepjes bij Boomvalken *Falco subbuteo* valt niet te ontkennen. Ook die worden (op basis van c. 4.000 uur aan observaties bij broedplaatsen) exclusief door adulte vogels ten gehore gebracht, alleen tussen soortgenoten onderling gebruikt en dan met name door mannen. Het ‘pitten’ klinkt tamelijk bedaard als het bestemd is voor contact tussen partners of bij de vrouwelijke ouder als de jongen worden gevoerd maar een stuk feller indien het lokale paar wordt geconfronteerd met de verschijning van een vreemde Boomvalk. De mannelijke vogels reageren dan meestal het agressiefst door het geroep kracht bij te zetten (‘pitjèr’) en de indringer middels een snelle achtervolging te verjagen.

Summary

Potters H. 2019. Honey Buzzards *Pernis apivorus* nesting in tree avenues, and use of ticking-call. De Takkeling 27: 199-203.

Two instances of a Honey Buzzard nest situated in a tree avenue (*Quercus robur* and mixed *Quercus/Tilia* sp.) amidst farmland are recorded, respectively >1000 m and some 300 m from the nearest woodland. Egg-laying did not commence in either nest, but one or two adult birds were observed at the nest or nearby (late July and August). The male using the *Tilia*-nest in 2018 was quite vocal, using the ticking-call for (when clocked) 3 min and 29 sec continuously. Other instances of ticking-calling Honey Buzzards are noted, mostly by non-breeding males.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1998. Eerstejaars mannetje Wespendief op de voet gevolgd: gedrag van een gezenderde asieltvogel voor en na vrijlating. *De Takkeling* 6: 186-214.
- Cramp S. & Simmons K.E.L. 1980. Honey Buzzard. *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa*, Vol. 2: 13-22. Oxford University Press, Oxford.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M. & Bezzel E. 1989. Wespenbussard. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 4: 59-86. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Kostrzewa A. 1998. Honey-buzzard. *BWP Update* 2: 107-201.
- Roberts S.J. & Law C. 2014. Honey-buzzards in Britain. *British Birds* 107: 668-691.

Adres: Robijndijk 42, 4706 LW Roosendaal, hpotters@kpnmail.nl